

KOMMUNIKÁCIÓS SZEMPONTOK A MŰFORDÍTÁS-ELMÉLETBEN

RONCSÁK ALEKSZANDÁR

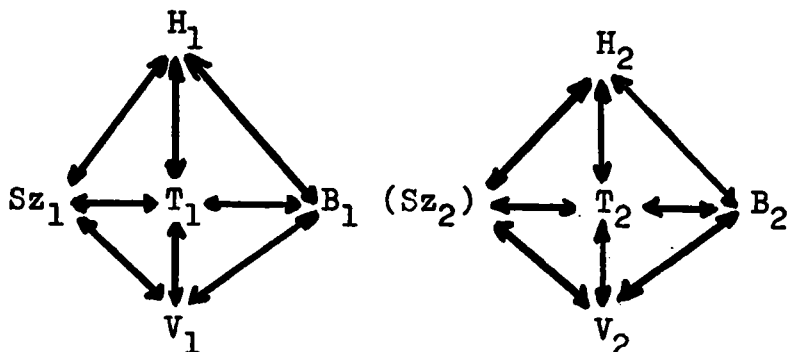
Anton Popovič a műfordítás-elmélet szlovákiai kutatójának *elméleti* könyve a műfordítás iránti egyre fokozódó érdeklődés jelzője. A növekvő érdeklődés oka: a fordításirodalom szembetűnő gyarapodása és a műfordítók új magatartásformája, amely megköveteli a fordítási folyamat és a fordítási szöveg megismerését s az ehhez kapcsolódó fogalomrendszer kidolgozását. Fokozatosan a háttérbe szorul az a felfogás, mely szerint a fordítónak nincs szüksége elméleti ismeretekre. Ellenkezőleg, a sok fordítás megköveteli a fordító munkájának értékelését, és ehhez nagyban hozzásegíthetnek az elméleti ismeretek. Így a műfordítás-elmélet feladatának a fordítási folyamat és a fordítási szöveg vizsgálatát tarthatjuk, valamint egy olyan fogalomrendszer kialakítását, amely lehetővé teszi a fordítók színvonalas tapasztalatcseréjét s az „egyéni eredmények” egységes, pontosan meghatározott kategóriákkal történő feltárását, értelmezését.

A. Popovič könyve elején kiemeli, hogy a műfordítás fő kérdéseit kommunikációs szempontból vizsgálja, arra keresve választ, hogy mi a műfordítás, miként jön létre és hogy a fordítás a szöveg melyik típusához tartozik.

A kötet hét fejezete közül háromra külön is fel szeretnénk hívni a figyelmet. Ezek: A fordítás mint kommunikációs folyamat; A műfordítás-szöveg szerkezete; A kommunikáció a műfordítás stílusában.

A fordítás mint kommunikációs folyamat című fejezetben Popovič így fogalmaz: „A műfordítás kommunikációs szempontú megközelítéséhez kiindulási alapként szolgálhat a kommunikáció modellje, amely vertikálisan is egybeveti az eredeti műalkotás és a műfordítás, vagyis az elsődleges kommunikáció és a másodlagos kommunikáció során kialakult kommunikációs láncot:

Anton Popovič: *A műfordítás elmélete*. Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1980.

Az eredeti (elsődleges) irodalmi kommunikáció:

Sz₁ szerző

T₁ az eredeti mű szövege (textusa)

H₁ az eredeti szövegbe beépült irodalmi hagyomány

V₁ az eredeti műben ábrázolt valóság

B₁ az eredeti szöveg olvasója (befogadója)

A fordítás, a másodlagos irodalmi kommunikáció:

Sz₂ a műfordító („másodlagos” szerző)

T₂ a szöveg fordítása

H₂ a fordítás szövegébe beépített irodalmi hagyomány

V₂ a fordításban ábrázolt valóság

B₂ a fordítás olvasója (befogadója).

Ugyanebben a fejezetben olvashatunk a műfordító szubjektumáról, mint az irodalmi kommunikátum expedienséről, a szerzői fordításról, a rejtett fordításról, a műfordítás szövegéről az irodalmi kommunikációban, az irodalmi megnyilatkozás fordításszerűségéről stb.

A műfordításszöveg szerkezete című fejezet fő témakörei a következők: a nyelv szerkezeti tipológiája, a műfordítás szövege, a műfordítás és a tilus, valamint a műfordításban módosuló egységek kimutatása. Ebben a fejezetben Popovič meghatározza a fordítás szintjeit, annak alapján, hogy a fordító mit tart a fordítás alapegységének. Így megkülönböztet fonematikus, lexikális, szövegszintű stb. fordítást. Az eredeti szöveg jelentését legteljesebben a szövegszintű fordítás menti át, ugyanis „a műfordító ilyenkor a szöveg egészének az egyenértékűségére törekszik, s a mondatok és a szavak egyezésével nem törődik különösebben. A stílárús egyöntetűsége igényt tartó eszményi fordításnak szövegszintű fordításnak kellene lennie”.

A kommunikáció a műfordítás stílusában című fejezet első sorban a műfordító stilisztikai állásfoglalásának kérdéskörét dolgozza föl. Popovič kiemeli, hogy „a fordító a kifejezéseket nemcsak aszerint válogatja meg, hogy kommunikációképesek-e vagy sem, hanem a fordítás során

kialakuló kifejezésrendszer differenciáltsága szerint is". Ugyancsak itt mutatja be a nyelvi konvenciók érvényesülését Petőfi Hírös város az alföldön Kecskemét című versének két szlovák fordításváltozata bírálatán keresztül.

A kötet végén közölt terminológiai szójegyzék a műfordítás fogalmainak labirintusában segít eligazodni.

Popovič könyve azt mutatja meg, hogy a műfordítás-elméletben felhasznált kommunikációs szempontok hozzásegítenek az eredeti és a fordítás üzenetrendszere közti (a nyelvek természetéből eredő) különbségek feltárásához és megértéséhez. A teljesebb megértés azonban megköveteli egy sor nyelven kívüli tényezőnek a figyelembevételét is. Ezekkel a fordító munkája során találkozunk, és befolyásolják az eredeti átkódolást.

A kötetet elsősorban műfordítók és a műfordítás elméletével foglalkozó kutatók forgathatják érdeklődéssel, de azoknak is hasznos lehet, akik a világirodalom műveit elsősorban fordítások közvetítésével ismerhetik meg. Végül csak jelezzük, hogy *A műfordítás elméletét* Zsilka Tibor ültette át magyarra. Az ő értő és elméletileg is megalapozott fordítói munkájának köszönhetően használhatja Popovič könyvét a magyar fordítás-irodalom, de elsősorban az oly ritka fordításkritika magyar haszonnal.